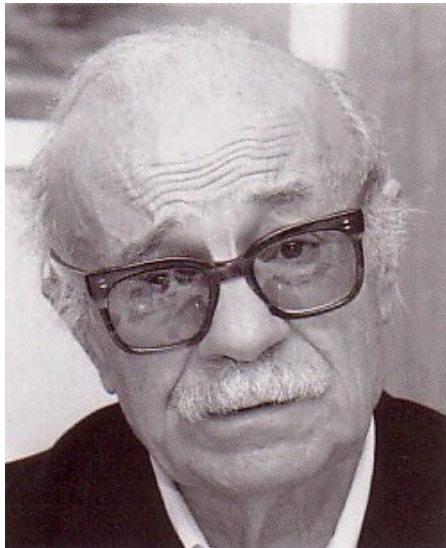

תקציר עבודת דוקטורט

סוגיית ההכרח והאפשרות בקיום האנושי ביצירותיו של ארנסטו סבטו.

.....

מחקר זה מבקש לבחון את סוגיית ההכרח והאפשרות בקיום האנושי ביצירותיו של ארנסטו סבטו. ביטוייה של סוגיה זו, שמקורה בפילוסופיה האקסיסטנציאלית, מצויים ברבדיה התמטיים והאסתטיים של היצירה הסבטיאנית. הפרשנות האקסיסטנציאלית מתחקה אחר הפילוסופיה האקסיסטנציאלית הממוקדת בישות האנושית, בשאלת משמעות הקיום, ובאופני הקיום. באופן קיום אותנטי האדם חוקר את קיומו, קרי מבין, מפרש ומכונן את קיומו. מחקר זה יתמקד ברעיון האקסיסטנציאלי שחקירת הקיום של האדם פותחת אותו לא רק לאפשרויות הקיום שלו, אלא להווייתו האונטולוגית כאפשרות. במסגרת מחקר זה ייבחנו היבטיו וגילומיו המגוונים של רעיון זה ביצירה הסבטיאנית.

מחקר זה קושר בין הפעילות הפרשנית של האקסיסטנציה לבין הפעילות הפרשנית הטקסטואלית, ומצביע על מקומה של האפשרות בפעילות זו. רעיון האפשרות, החיוני להבנת הקונצפציה הפואטית הסבטיאנית, הוא שקבע את פרקטיקת הכתיבה ואסטרטגיית הקריאה ומימוש הטקסט כאחד: את התבניות החוזרות, התימטיקה, את המורכבות

הסטרוקטורלית של הרומן, את מרקם היחסים בין המחבר ודמויותיו, ועוד.

מחקר זה אינו מסתפק בהוכחת קיומם של רעיונות אקסיסטנציאליים ביצירות

הסבטיאניות, אלא טוען שהקונצפציה האקסיסטנציאלית מכוננת את הקיום ואת הכתיבה של

המחבר. אולם אין להבין מהטענה שרעיונות אקסיסטנציאליים מכוננים את האופן שסבטו מתייחס אל הווייתו, שהכתיבה היא תוצר של התייחסותו זו, אלא היא מיני וביה חקירת האקסיסטנציה שלו. זאת ועוד, לצד הדיון באופני האימוץ, הפיתוח והפרשנות הסבטיאנית לרעיונות הפילוסופיים יצביע מחקר זה על "הצמתים" שבהם נפרד האמן מהפילוסוף.

עבודת המחקר כוללת שבעה פרקים, כאשר שני הפרקים הראשונים משלימים זה את זה ומהווים יחד מבוא לעבודת המחקר. עם זאת השניים נבדלים זה מזה; הראשון מתמקד בפרסונה הסבטיאנית, בהקשר התרבותי וההיסטורי שבו חי ופעל סבטו ואשר עיצב את תודעתו החברתית-פוליטית מזה, והפילוסופית מזה. ואילו הפרק השני, שהינו המסד הפילוסופי, מתמקד בעיקרי הגותם של שני פילוסופים אקסיסטנציאליסטים, ובמפגיע אינו כולל את "המשנה הפילוסופית" הסבטיאנית.

הפרק הראשון, המוקדש לקורות חייו של סבטו, נפתח בסקירת האירועים המשמעותיים בחייו, הלבטים והמהלכים המעידים על הדואליות המאפיינת את אישיותו. "ההיתקלויות" שלו עם החיים, כלשונו, הם שכוננו את קיומו ועיצבו את יצירתו ההגותית והספרותית כאחת. המשכה של הסקירה ברשימת פרסומיו, ובסקירת פועלו ודעותיו בתחומים חברתיים-פוליטיים המכוננים את זהותו התרבותית, שהיא בלתי-נפרדת מזהותו הפילוסופית והפואטית. עמדת מחקר זה היא שהתפיסה האקסיסטנציאלית הסבטיאנית היא המחייבת הכרות זו עם "הטוטליות הקונקרטית" של הזהות הסבטיאנית: הפיסיקאי והאמן, הסופר והמסאי, ההוגה, כמו גם הפרסונה החברתית.

סבטו טוען לקיומה של ראיית-עולם אימננטית לכתיבה הספרותית, לרעיונות הקודמים לפיקציה והמעניקים לה את "עקיבותה" הפילוסופית. אולם עקיבות זו, הוא מדגיש, שונה מפילוסופיה שיטתית וקוהרנטית. אי לכך, יוחד הפרק השני לסקירת רעיונות מרכזיים של שני פילוסופים אקסיסטנציאליסטים, מרטין היידגר וקארל יאספרס, שרעיונותיהם העניקו ליצירה הסבטיאנית את "עקיבותה הפילוסופית". מושגים מרכזיים בהגותם, החל ממושג האקסיסטנציה והטרנסצנדנציה, דרך אותנטיות, הבנה וזמניות, וכלה במצבי-גבול, המבנה האנטינומי של הקיום ואחרים, יסייעו להבנת סוגיית ההכרחיות והאפשרות בקיום האנושי. על חשיבותו של רעיון האפשרות במשנתו של היידגר ניתן ללמוד מטענתו שייחודה של הישות האנושית כחוקרת ומתייחסת אל קיומה היא אחת מאפשרויות קיומה, כך גם מרעיון קדימות האפשרות לממשות,

מרעיון האותנטיות, שמשמעו הבנת קיומו כאפשרות, או מהרעיון שהבנה עצמית והבנת האחר אינן אלא שתי אפשרויות אקסיסטנציאליות של ההוויה האנושית. גם יאספרס מגדיר את האני כאקסיסטנציה אפשרית, קרי כיכולת-להיות, ומדגיש את האופנים לחולל את העצמיות ולחשוף את האקסיסטנציה. שאלת יכולתו וחירותו להגשים את עצמיותו כרוכה בהכרח גורלו מזה ובמרחב אפשרויותיו מזה. בגורסו שאין אקסיסטנציה אלא בקומוניקציה, מטעים יאספרס את ההכרח שבקומוניקציה עם הזולת להגשמה והבהרה עצמית הדדית. ולבסוף מצבי הגבול והמבנה האנטינומי של הקיום הם הכרחיים במובן זה שהם מוחלטים ולא ניתן לשנותם או להתגבר עליהם, אולם רק בהם נעשית האקסיסטנציה האפשרית לממשית.

הפרק השלישי דן בתפיסה הסבטיאנית את המציאות וההוויה האנושית כאפשרות; בקשר שבין הבנת הישות האנושית והבנת המציאות, בהבחנה בין מציאות וממשות, בקיומן של מציאויות שונות, ובתבנית הפרדיגמטית של וריאציות נרטיביות החושפת אופנים שונים לתפיסת המציאות ופרשנותה. הדיון באופן שבו האדם מבין ומכונן את קיומו עומד גם על הזיקה לאחר, כלומר, על גילוי-עצמי באמצעות ישים אחרים. דיון משמעותי נוסף בוחן את מקומן של הזמניות וההיזכרות בתפיסת המציאות ובכינון העצמיות.

הפרק הרביעי מציג את הקונצפציה הסבטיאנית באשר לאחרות האונטולוגית של האישה, וחושף אי-תואם בין הקונצפציה האקסיסטנציאלית באשר להבנת הישות האנושית בכלל לבין האחרות האונטולוגית שמייחס סבטו לאישה. מחקר זה טוען לייצוג ולעיצוב אילוסטראטיבי של האישה ברומנים הסבטיאניים, ולהבנת המהות הנשית כמייצגת אופן של הבנת האקסיסטנציה – הניחוש וההשערה. אופנים נוספים להבנה ולהשבה של "הישות האנושית האבודה", כלשונו של

סבטו, הם הטירוף, האמנות והסולידריות. אופני קיום אלו מייצגים עבורו את הממד האפשרי, הטרנסצנדנטי, של הקיום.

לגילומה של תימת המטמורפוזת ביצירה הסבטיאנית מוצע בפרק החמישי הסבר אונטולוגי; באמצעותה מובלט שדה האפשרויות של האני החורג מהעובדתיות שלו, ומתגלה מהותה המשתנה והמתהווה של האקסיסטנציה, עד לערעור ודאות קיומה של המציאות. תימת גילוי העריות חושפת את הסתירות האופייניות לישות האנושית. המתודה שננקטה בבחינת תימה זו, כמו גם בדיון בתימת הירידה לשאול, הייתה עיון משווה שהוא אינטר-טקסטואלי ואינטרה-טקסטואלי כאחד; הראשון בוחן את מקומן של תימות אלו במסורת פואטית רחבה, והשני עומד על הטרנספורמציה של תימות אלו ביצירות הסבטיאניות. הירידה לשאול והתעייה במבוך התת-קרקעי ביצירה הסבטיאנית, כורכים יחד את חקירת הקיום עם חקירת הרע. מטרת חקירת הרע, כמתחייב מההבנה האקסיסטנציאלית הסבטיאנית, היא לבנות מחדש את "האדם החצוי" כאינטגרציה של רגש ואינטלקט, רציונליות ואי-רציונליות, נפש וגוף. לבסוף, העיוורון - כוויתור על הראייה בדומה לוויתור על הגוף בתהליכי המטמורפוזת - מייצג הכרה שונה והיערכות (דיספוזיציה) אחרת כלפי המציאות.

שתי סוגיות מרכזיות ביצירה הסבטיאנית - החלום והרומן - נידונות בפרק השישי; מההיבט האונטולוגי, החלום חושף את המבנה האונטולוגי של הקיום כקיום טרנסצנדנטי המרחיב את אפשרויות הקיום של האדם; מההיבט הפואטי, החלום מכונן את דרכי ארגונו של הטקסט הסבטיאני. גישה זו יוצרת זיקה מפורשת וישירה בין תפיסת המציאות של הסופר לאסתטיקה המתחייבת מתפיסתו זו, שהרי האמנות אינה ממציאה דבר, קובע סבטו, אלא היא "צורה חדשה לראות או לגלות את המציאות הפחות נראית" או "הסופר-מציאות".

החיבור בפרק השישי בין הדיון האסתטי לשיח האקסיסטנציאלי, שאיננו חיבור מתודולוגי גרידא, מנחה גם את הדיון במחבר בפרק השביעי; התיזה שהפואטיקה הסבטיאנית נותנת ביטוי לחקירה האקסיסטנציאלית של היוצר, מפותחת במסגרת פרק זה לטענה שהרומן אינו אלא קונפיגורציה המובלעת ומעובדת בעולמו הפנימי של היוצר. הכללת המחבר ברומן ומרקם היחסים המורכב והמתעתע בין המחבר ודמויותיו, יוסבר כדיאלקטיקה של אימננטיות וטרנסצנדנטיות של הווייתו של המחבר עצמו. הדיון בקורא ובכתיבה כדרך להבנת האחר, ובחווית הקריאה כמחוללת שינוי בקורא ביחס לעצמיותו, משלימה את הטענה שהכתיבה חיונית להבנה עצמית של המחבר. באותו האופן, הדיון באסטרטגיות קריאה ובניית האפשרויות במהלך הפעילות הפרשנית של הטקסט, משלים את הדיון בבניית וריאציות נרטיביות כאסטרטגיית כתיבה.